

RODITELJSTVO U PANDEMIJI:

IZAZOVI, RIZICI I PRILIKE ODRASTANJA

IZVJEŠTAJ
ISTRAŽIVANJA O
ISKUSTVIMA
RODITELJA U
HRVATSKOJ
TIJEKOM COVID-19
ZDRAVSTVENE
KRIZE

GORDANA BULJAN FLANDER, VLATKA BORIČEVIĆ MARŠANIĆ,
KREŠIMIR PRIJATELJ I ELLA SELAK BAGARIĆ

POLIKLINIKA ZA ZAŠTITU
DJECE I MLADIH GRADA ZAGREBA

Naziv djela: Roditeljstvo u pandemiji: izazovi, rizici i prilike odrastanja

Urednice:

prof. dr. sc. Gordana Buljan Flander, klinički psiholog i psihoterapeut,
Ravnateljica Poliklinike za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba
Romana Galić, univ. spec. act. soc., Pročelnica Gradskog ureda za socijalnu
zaštitu i osobe s invaliditetom

Autori:

prof. dr. sc. Gordana Buljan Flander
prim. doc. dr. sc. Vlatka Boričević Maršanić
Krešimir Prijatelj, mag. psych.
Ella Selak Bagarić, klinički psiholog

Recenzenti:

dr. sc. Jelena Pavičić Vukičević
doc. dr. sc. Vjekoslav Jeleč

Izdavač: Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba

Grafičko oblikovanje: Krešimir Prijatelj, mag. psych.

Fotografije: Canva

ISBN: 978-953-7373-32-0

© **Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba 2021.** Dozvoljeno je slobodno korištenje, kopiranje i distribuiranje ove publikacije za namjenu edukacije. Nije dozvoljena prodaja niti bilo kakvo drugačije komercijalno korištenje. Dozvoljeno je citiranje i prenošenje dijelova ili cijelih tekstova uz obavezno navođenje izvora i autora.

Predloženi način citiranja: Buljan Flander, G., Boričević Maršanić, V., Prijatelj, K. i Selak Bagarić, E. (2021). Izvještaj istraživanja o iskustvima roditelja u Hrvatskoj tijekom COVID-19 zdravstvene krize. U G. Buljan Flander i R. Galić (Ur.). *Roditeljstvo u pandemiji: izazovi, rizici i prilike odrastanja*. Zagreb: Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba.

Iz recenzija

U utrci za osiguravanjem egzistencije i zadržavanju stabilnih uvjeta života te očuvanju zdravlja, u ovom vremenu krize, one zdravstvene, ekonomske a uz velike gubitke za mnoge pojedince i osobne, socijalna osjetljivost i zaštita mentalnog zdravlja prioriteta su društva, naročito kod najranjivijih i najmlađih, koji tek grade svoje vještine suočavanja sa životnim izazovima. "Roditeljstvo u pandemiji: izazovi, rizici i prilike odrastanja" istraživanje je koje je ispitalo koje promjene je donijela zdravstvena kriza u dom obitelji, te pokazalo kako čak 80% roditelja smatra kako im razne brige barem ponekad otežavaju ulogu mame ili tate. Online nastava i promjene u rutini dovele su do toga da 26,1% roditelja primjećuje nedostatak motivacije djece za učenjem, a 19,3% roditelja navodi izazov balansiranja između roditeljskih obaveza. Pokazalo se i kako su neke obitelji ranjivije, poput jednoroditeljskih, a u kontekstu indikatora mentalnog zdravlja, mnogi roditelji se suočavaju sa depresivnošću, anksioznošću i stresom. Svjesni smo da djeca traže od odraslih smjernice kako reagirati na stresne događaje, no u vremenu krize, podršku trebaju i roditelji. Djeca najviše uče gledajući odrasle oko sebe. Rješavanje problema, fleksibilnost, suosjećanje, kreativnost i empatija najvažnije su lekcije koje u ovim vremenima mogu naučiti, a zaposlenim roditeljima opterećenima novim uvjetima rada, pomaganju u učenju i suočavanju sa izolacijom, sve navedeno može predstavljati izazov te će dječja dobrobit biti povezana s njihovom dobrobiti. Podaci dobiveni ovim istraživanjem pomoći će u planiranju daljnjih inicijativa usmjerenih ka osnaživanju i izgradnji okoline osjetljive na specifične okolnosti roditeljstva i odrastanja u zdravstvenoj krizi, koja zahtijeva promptan odgovor stručnjaka kao prevenciju dubljih i dugotrajnijih poteškoća za sve članove obitelji.

dr. sc. Jelena Pavičić Vukičević

Iz recenzija

Pandemija COVID-19 uslijed epidemioloških mjera donijela je više vremena koju obitelj provodi zajedno kod kuće, jer se poslovni sastanci odvijaju online iz privatnosti doma, a djeca pohađaju nastavu u susjednim sobama. No, uživanje u roditeljstvu pod pritiskom različitih uloga i obveza može izgubiti svoje mjesto u rasporedima, a nedostatak rutine poljuljati osjećaj sigurnosti, stabilnosti i zaštite kod djece, jer blijede potrebne granice između vremena za obaveze i onoga za obitelj. Iako znamo da ovako neće biti zauvijek, izgubljeno vrijeme ne možemo nadoknaditi, a djeca nas trebaju sada - našu ljubav, podršku, razumijevanje i pažnju. Provedeno je istraživanje pokazalo kako, iako više vremena provode fizički sa svojom djecom, samo mali dio roditelja to vrijeme provodi u aktivnostima koje nisu vezane uz obaveze. Igra pomaže u izgradnji odnosa roditelj - dijete te ne dopušta da se roditeljstvo svede na obaveze, rasporede i ocjene. Zato je roditeljima potrebna pomoć u kvalitetnijem strukturiranju vremena, ali i osvještavanju vlastitih osjećaja i potreba. Rezultati dobiveni ovim istraživanjem ukazuju na to, ali i da se roditeljske borbe odnose kako s logističkim izazovima, tako i onim emocionalnim. Neke je okolnosti trenutno teško promijeniti, no dužnost je stručnjaka pomoći obiteljima lakše prebroditi trenutne teškoće, te prevenirati one dublje, buduće. Razumijevanje izazova roditeljstva važno je kako bismo kroz pomoć zajednice pokazali suosjećanje i potaknuli djecu i mlade da čine isto. Putem zdravstvenog sustava, ali i drugih relevantnih sustava - u prvom redu obrazovanja i socijalne zaštite, dužni smo osigurati pomoć i podršku obiteljima, djeci i roditeljima u prevladavanju teškoća na planu mentalnog zdravlja, koristeći znanstveno utemeljene tehnike i ciljane intervencije, kojima će važna podloga biti i ovo istraživanje.

doc. dr. sc. Vjekoslav Jeleč

Uvodna riječ urednica

Život u vrijeme globalne pandemije predstavlja poseban izazov u roditeljstvu. Uslijed zdravstvene krize, roditelji snose breme zaštite zdravlja obitelji, drugačije organizacije obiteljskog života, slobodnog vremena, kao i prilagodbe na nove modela rada, školovanja djece, a, uz pritiske i stres vezan uz financijske teškoće, ranija istraživanja pokazuju kako je danas posebno teško biti roditelj. Briga o dobrobiti djece i mladih neupitni su prioritet suvremenog društva, a podrška roditeljstvu alat kojim stručnjaci mogu prevenirati razvoj dubljih i ozbiljnijih posljedica. U želji da doprinesemo razvoju programa usmjerenih na zaštitu i očuvanje mentalnog zdravlja djece i njihovih obitelji, krajem 2020. godine proveli smo istraživanje posebno usmjereno na izazove roditeljstva.

Vidimo li doista što proživljavaju djeca i roditelji?

Jesu li dosadašnja iskustva u proteklih godinu dana ostavila svoj trag u njihovom psihološkom funkcioniranju?

Jesmo li im potrebni i na koji način?

Nadamo se da će rezultati ovog istraživanja pomoći u nalaženju odgovora i razumijevanju izazova današnjeg roditeljstva, te biti temelj za daljnje osnaživanje otpornosti djece, roditelja i zajednice.

**prof. dr. sc. Gordana Buljan Flander, klinički psiholog i
psihoterapeut, Ravnateljica Poliklinike za zaštitu djece i mladih
Grada Zagreba**

**Romana Galić, univ. spec. act. soc.
Pročelnica Gradskog ureda za socijalnu zaštitu
i osobe s invaliditetom**

Glavni rezultati istraživanja

- Roditeljsku ulogu otežavaju kod roditelja:
  - **80%** razne brige,
  - **51%** mjere fizičkog distanciranja barem ponekad otežavaju roditeljsku ulogu,
  - **53%** neugodni osjećaji,
  - **55 %** financijske brige.
- **Okolo 8%** roditelja je nezadovoljno, a **5%** je vrlo nezadovoljno podrškom škole za vrijeme COVID-19 pandemije.
- **Gotovo 10%** roditelja navodi kako nema dovoljno, odnosno ima manjak tehnološko-informatičke opreme potrebne za neometano djetetovo praćenje online škole.
- **Gotovo 20%** roditelja kao najveći izazov tijekom nastave na daljinu navodi balansiranje roditeljskih obaveza, dok **26,1%** roditelja navodi nemotiviranost djece za učenjem.
- **Svaki peti** roditelj roditelja provodi više vremena nego prije pandemije u pomaganju djeci oko nastavnih obaveza, učenja ili slično.
- **Dvije trećine** roditelja provodi istu količinu vremena s djecom u aktivnostima koje nisu povezane sa školom kao i prije pandemije, **15,5%** roditelja provodi više vremena, **13,5%** roditelja provodi manje vremena nego prije pandemije.
- **Okolo 5%** djece prema procjeni roditelja ima teškoće učenja pri nastavi na daljinu, **2,1%** roditelja izvijestilo je o o težim zdravstvenim teškoćama kod svoje djece, a **1%** roditelja o poremećajima mentalnog zdravlja.
- Kao metode discipliniranja roditelji koriste: u **77,6%** slučajeva podižu ton glasa ili viču na djecu, gotovo polovina roditelja uskratu (aktivnosti ili privilegija), **svaki treći** roditelj koristi tehniku isključivanja, a u **5,5%** slučajeva barem jednom su fizički kaznili dijete.
- **Svaki peti** roditelj ima povišenu razinu depresivnosti, **svaki četvrti** roditelj povišenu razinu anksioznosti, dok značajan broj roditelja (**41,6%**) osjeća povišenu razinu stresa.

Uvod

Iako djeca nisu u riziku od oboljevanja i negativnih posljedica koronavirusne bolesti kao starija populacija, zbog brojnih promjena i stresora vezanih uz pandemiju djeca predstavljaju ranjivu skupinu. Od samog početka pandemije i potpune karantene u proljeće 2020. godine pa nadalje, roditelji su osim vlastite prilagodbe na promjene koje su uključivale za mnoge od njih rad od kuće ili povećani opseg posla ili pak gubitak radnog mjesta, skrb o starijim članovima obitelji, bili nosioci prilagodbe djece na promjene u načinu školovanja, igre i zabave, vršnjačkih odnosa, korištenju digitalne tehnologije, obiteljskom životu i dinamici.

Brojna istraživanja su ranije i tijekom pandemije COVID-19 potvrdila da mentalno zdravlje djece i mladih značajno ovisi o njihovom neposrednom okruženju, naročito roditeljima.

Istraživanje o mentalnom zdravlju za vrijeme trajanja pandemije COVID-19 pod nazivom „COVID-19 i mentalno zdravlje: jučer, danas, sutra“, drugo je istraživanje od početka pandemije te je posebno bilo usmjereno na izazove roditeljstva u zdravstvenoj, obrazovnoj i ekonomskoj krizi. Istraživanje se provodilo u periodu od studenog 2020. do siječnja 2021. godine.

Što nam podaci govore:

Koja bremena nosi roditeljstvo u pandemiji?

Tko su djeca i roditelji u istraživanju?

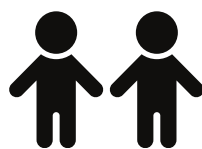
U istraživanju je sudjelovalo **686 roditelja**, uglavnom majki (90,9%) prosječne dobi 45 godina, a najviše roditelja u istraživanju ima dvoje djece (50%). Prosječna dob djeteta o kojem roditelji izvještavaju je 13,6 godina.

Većina sudionika navodi da je u braku (61,9%), 14,6% ispitanika u vezi, a 13,1% ispitanika slobodno.

Broj djece u obitelji:

30% roditelja ima jedno dijete

50% roditelja ima dvoje djece

16% roditelja ima troje djece

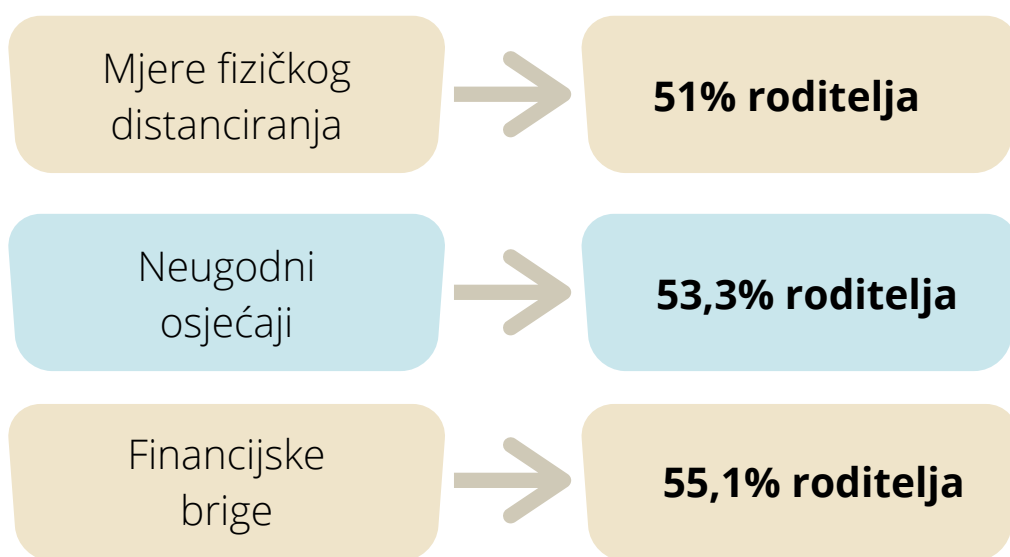

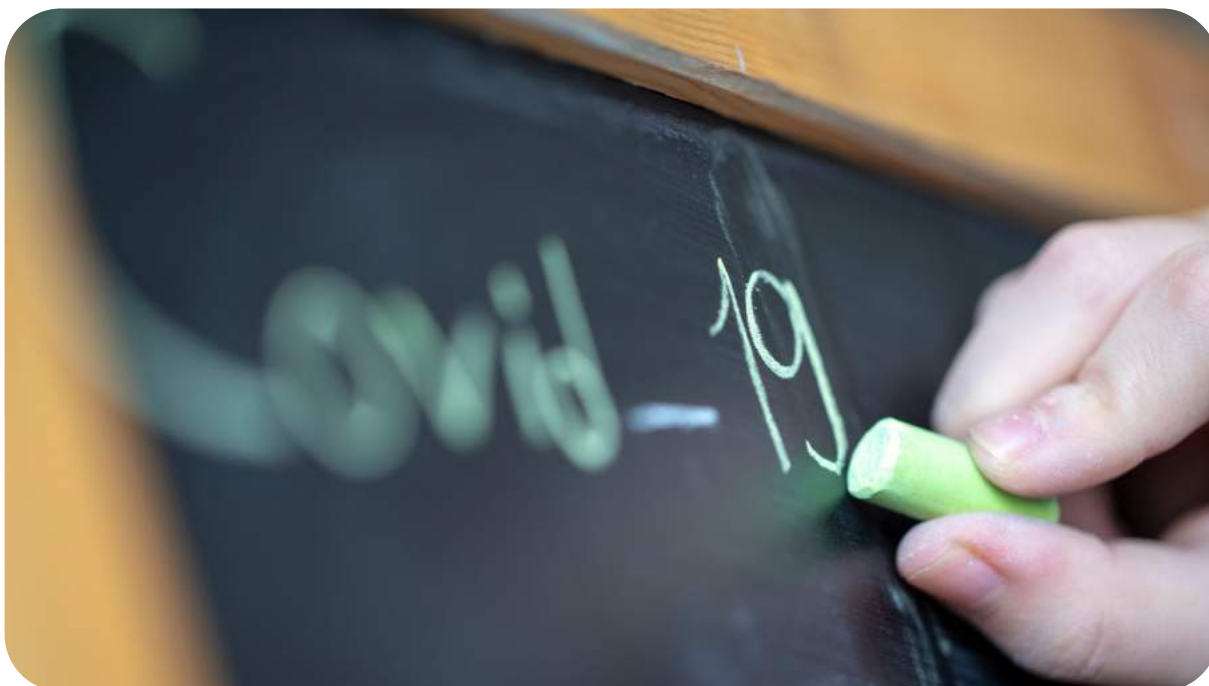
4% roditelja ima četvero ili više djece

Utječe li pandemija značajno na roditeljstvo?

14% roditelja prepoznaje značajne učinke COVID-19 zdravstvene krize u teškoćama vezanim uz roditeljstvo. Međutim, ako roditelje pitamo o konkretnim brigama vezanim uz pandemiju, čak **80% roditelja smatra kako im razne brige barem ponekad otežavaju ulogu mame ili tate.**

Barem ponekad utječe na roditeljstvo:

Biti školarac u COVID-19 pandemiji

U Hrvatskoj su za vrijeme COVID-19 krize uvedena tri modela nastave koja se primjenjuju ovisno o epidemiološkoj situaciji. U trenutku provedbe istraživanja:

- 57,5% djece pohađalo je nastavu u školi,
- 15% djece pohađalo je mješoviti oblik nastave,
- 3,7% djece pohađalo je nastavu na daljinu,
- 21% djece pohađalo je vrtić ili još nije krenulo u vrtić.

Osjećaju li se roditelji usamljeno u brigama za svoje školarce?

57,5% roditelja je zadovoljno količinom podrške koju im pruža škola njihovog djeteta. Međutim, 9,5% roditelja nema resurse potrebne za omogućavanjem sudjelovanja djeteta u nastavi na daljinu, odnosno, potrebnu informatičku opremu te stabilan pristup internetu.

Kao najveći izazov online škole roditelji navode:

- 26,1% nedostatak motivacije djeteta za učenjem,
- 19,3% roditelja navodi balansiranje između roditeljskih obaveza,
- 14,2% komunikaciju s nastavnicima i stručnim suradnicima,
- 13,2% ocjenjivanje školskog uspjeha,
- 12,7% nedostupnost pomoći u učenju i pri pisanju zadaće.

Što kažu roditelji?

Osim toga, roditelji sami navode i...

„Cjelodnevno sjedenje uz računalo...“

„Nemogućnost kontakta uživo djeteta s vršnjacima i nastavnicima.“

„Komunikacija s nastavnicima je izazovna.“

„Nedostatak druženja s prijateljima.“

"Slabija kvaliteta prijenosa znanja.“

Neke obitelji su ranjivije

Uz izazove nastave na daljinu, u našem uzorku:

52

djece ima teškoće
učenja

21

dijete ima teže
zdravstvene teškoće

10

djece ima poremećaj na
planu mentalnog zdravlja

Neke oluje su snažnije

Nekim roditeljima je u pandemiji teže, a okolnosti u kojima se nalaze mogu im predstavljati izazov u roditeljstvu.

Oko 58% roditelja suočava se s barem jednim od sljedećih izvora stresa u vrijeme COVID-19 pandemije:

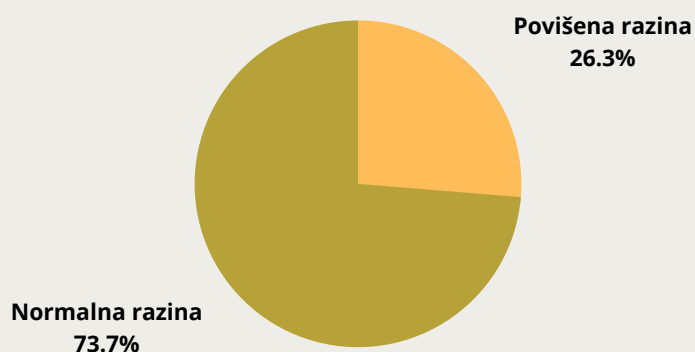

Pretjerane brige zbog rizičnih/ imunokompromitiranih osoba u zajedničkom kućanstvu	17,6%
Izrazito smanjeni financijski prihodi	16,2%
Nemogućnosti dobivanja adekvatne zdravstvene zaštite uslijed bolesti (ne računajući COVID-19)	15,8%
Nemogućnosti usklađivanja rasporeda online škole s poslovnih obvezama	15,4%
Gubitak bliske osobe	9,3%
Višekratni boravak u samoizolaciji	8,6%
Otkrivanje bolesti (koja nije COVID-19)	7,2%
Promjena mjesta stanovanja zbog financijskih ili drugih razloga	4,8%
Teškoće u ostvarivanju kontakata s djetetom koje ne živi s vama zbog pandemijskih mjera	4,5%
Trudnoća	3,2%
Razvod braka	1,6%

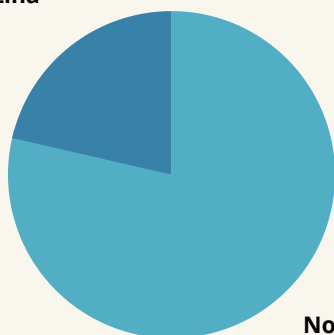
Sva lica roditeljstva u pandemiji

Jednoroditeljske obitelji izvještavaju o više neugodnih osjećaja i više financijskih briga u odnosu na cjelovite obitelji. Također, pokazalo se kako majke i očevi podjednako iskazuju brige. U kontekstu indikatora mentalnog zdravlja, **svaki peti roditelj ima povišenu razinu depresivnosti, svaki četvrti roditelj ima povišenu razinu anksioznosti, dok značajan broj roditelja (41,6%) osjeća povišenu razinu stresa.**

Anksioznost

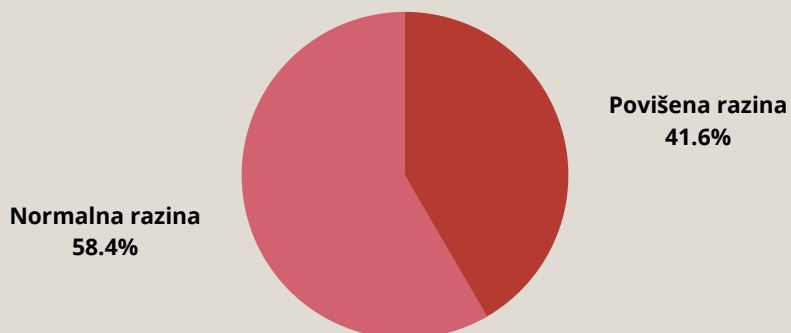
Povišena razina
21.4%

Normalna razina
78.6%

Depresivnost

Stres

Različite uloge roditelja za vrijeme nastave na daljinu

Svaki peti roditelj provodi u obavezama vezanim uz školu **više vremena nego prije pandemije** COVID-19, od čega gotovo 10% samo u pomaganju djeci oko nastavnih obaveza, učenja ili slično provodi **dva sata ili više**.

Igramo li se u pandemiji više s djecom?

Osim u vremenu provedenom u aktivnostima povezanim sa školom, roditelje smo pitali i o vremenu koje su proveli s djecom u zajedničkim aktivnostima koje nisu povezane sa školom, kao na primjer u zajedničkoj igri.

Iako zbog epidemioloških mjera mnoga djeca nemaju mogućnost sudjelovati u izvannastavnim aktivnostima, **samo 16,5% roditelja provodi s djecom više vremena nego prije pandemije u zajedničkim aktivnostima nevezanim uz obaveze**. Gotovo svaki četvrti roditelj s djetetom u zajedničkim aktivnostima koje nisu povezane sa školom provodi **manje od jednog sata dnevno**, pri čemu 16,7% roditelja provodi s djecom manje vremena nego prije pandemije.

Odgojni izazovi u COVID-19 krizi

S obzirom na brige o kojima izvještavaju tijekom COVID-19 pandemije i teškoća s nastavom na daljinu, roditelji su izvijestili o vlastitim odgojnim postupcima. Uzevši u obzir svu djecu za koju su roditelji ispunjavali upitnik, **roditelji u 77,6% slučajeva barem jednom podižu ton glasa ili viču na dijete**, u **42,3% slučajeva barem jednom su oduzeli djetetu neku privilegiju**, u **28,8% slučajeva roditelji su koristili tehniku isključivanja**, a u **53 slučaja barem jednom su fizički kaznili dijete**.

	Niti jednom	Jednom	Dva puta	Tri ili više puta
Oduzimanje privilegije	57,68%	19,81%	13,17%	9,34%
Podizanje tona glasa i/ili vikanje	22,38%	21,45%	24,77%	31,40%
Tehnika isključivanja	71,13%	14,02%	7,79%	7,06%
Fizičko kažnjavanje	94,51%	3,73%	1,14%	0,62%

Zaključak

Pandemija COVID-19 donijela je brojne promjene u obiteljima diljem svijeta, a prilagodba na novonastale okolnosti izaziva stres i zahtjeva prilagodbu kako djece, tako i roditelja, ali donosi i rizike vezane uz nasilje nad djecom i u obitelji. Online modeli nastave, rad od doma, mjere fizičkog distanciranja te financijska kriza obitelji čine ranjivijima, a odrastanje izazovnijim. Kako bi se razvili i osigurali programi podrške roditeljstvu tijekom, ali i nakon COVID-19 krize nužno je sagledati teškoće s kojima se suočavaju roditelji. Roditeljima je potrebno pružiti adekvatnu podršku u strukturiranju vremena, organizaciji kvalitetnih aktivnosti s djetetom, pozitivnim aspektima roditeljstva, suočavanju sa zahtjevima djeteta na odgojno primjeren način te unapređenju roditeljskih kompetencija. Također, roditelji se suočavaju s izazovima usklađivanja različitih uloga koje imaju uz onu roditeljsku što može dovesti do neugodnih osjećaja i stresa uzrokovanog unutarnjim i vanjskim pritiscima, ali i predstavljati problem u određivanju prioriteta nužnih za svakodnevno funkcioniranje. Roditeljstvo, koje je najljepša, ali i najzahtjevnija uloga i kada odrastanje nije ugroženo opasnostima pandemije zahtjeva i zaslužuje pozornost stručnjaka kako bi pravovremeno mogli usmjeriti intervencije na one obitelji koje su u riziku za teškoće mentalnog zdravlja i problema u odnosu roditelj-dijete kao što dostupnost usluga u zajednici može olakšati stresne čimbenike s kojima se obitelji suočavaju. Na kraju želimo posebno zahvaliti svim roditeljima sudionicima u istraživanju, čija spremnost da podijele svoja iskustva pomoći će nam u razvoju ciljanih intervencija namijenjenih podršci majkama i očevima u nošenju sa stresnim okolnostima roditeljstva u pandemiji, ali i vremenu koje slijedi.

Neka ograničenja i implikacije za buduća istraživanja

S obzirom da se radilo o prigodnom uzorku sudionika u istraživanju, izostaje mogućnost generalizacije dobivenih rezultata. Također, u istraživanju su korišteni upitnici samoprocjene koji se smatraju subjektivnim metodama prikupljanja podataka. U budućim istraživanjima bilo bi od iznimne važnosti prikupiti informacije od više muških sudionika, odnosno očeva koji bi bili motivirani za sudjelovanje u istraživanju.

Literatura

Brooks, S. K., Webster, R. K., Smith, L. E., Woodland, L., Wessely, S., Greenberg, N. i Rubin, G. J. (2020). The psychological impact of quarantine and how to reduce it: Rapid review of the evidence. *The Lancet*, 395(10227), 912–920. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30460-8](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30460-8)

Dalton, L., Rapa, E. i Stein, A. (2020). Protecting the psychological health of children through effective communication about COVID-19. *The Lancet Child & Adolescent Health*, 4(5), 346–347. [https://doi.org/10.1016/S2352-4642\(20\)30097-3](https://doi.org/10.1016/S2352-4642(20)30097-3)

Holmes, E. A., O'Connor, R. C., Perry, V. H., Tracey, I., Wessely, S., Arseneault, L., Ballard, C., Christensen, H., Cohen Silver, R., Everall, I., Ford, T., John, A., Kabir, T., King, K., Madan, I., Michie, S., Przybylski, A. K., Shafran, R., Sweeney, A., Worthman, C. M., Yardley, L., Cowan, K., Cope, C., Hotopf, M. i Bullmore, E. (2020). Multidisciplinary research priorities for the COVID-19 pandemic: A call for action for mental health science. *The Lancet Psychiatry*. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(20\)30168-1](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(20)30168-1)

Jiao, W.-Y., Wang, L.-N., Liu, J., Fang, S.-F., Jiao, F.-Y., Pettoello-Mantovani, M. i Somekh, E. (2020). Behavioral and emotional disorders in children during the COVID-19 epidemic. *The Journal of Pediatrics*, S0022-3476(0020)30336-X. <https://doi.org/10.1016/j.jpeds.2020.03.013>

Orgilés, M., Morales, A., Delvecchio, E., Mazzeschi, C. i Espada, J. P. (2020a, April 21). Immediate psychological effects of the COVID-19 quarantine in youth from Italy and Spain. <https://doi.org/10.31234/osf.io/5bpfz>

Orgilés, M., Morales, A., Delvecchio, E., Francisco, R., Mazzeschi, C., Pedro, M. i Espada, J. P. (2020b, June 26). Coping behaviors and psychological disturbances in youth affected by the COVID-19 health crisis. <https://doi.org/https://doi.org/10.31234/osf.io/2gnxb>

Saxena, R. i Saxena, S. K. (2020). Preparing Children for Pandemics. In S. K. Saxena (Ed.), *Coronavirus Disease 2019 (COVID-19): Epidemiology, Pathogenesis, Diagnosis, and Therapeutics* (pp. 187–198). Springer Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-15-4814-7_15

Wang, C., Pan, R., Wan, X., Tan, Y., Xu, L., Ho, C. S. i Ho, R. C. (2020). Immediate psychological responses and associated factors during the initial stage of the 2019 coronavirus disease (COVID-19) epidemic among the general population in China. *International journal of environmental research and public health*, 17(5), 1729. <https://doi.org/10.3390/ijerph17051729>

Wang, H.-Y., Xia, Q., Xiong, Z.-Z., Li, Z.-X., Xiang, W.-Y., Yuan, Y.-W., Liu, Y.-Y. i Li, Z. (2020). The psychological distress and coping styles in the early stages of the 2019 coronavirus disease (COVID-19) epidemic in the general mainland Chinese population: A web-based survey. *Plos One*, 15(5), e0233410. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0233410>

